

УДК 338.12

Г. Є. Постнікова, студент
Л. В. Беззубко, д. держ. упр., проф.

Донбаська національна академія будівництва і
архітектури, м. Краматорськ, Україна
nik@donnaba.edu.ua

ПРОВЕДЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА СЕЛИДІВСЬКОМУ ВИРОБНИЧОМУ УПРАВЛІННІ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА

Стаття присвячена теоретичним та практичним питанням оцінки фінансового стану підприємства водного господарства. Автори пропонують ряд заходів щодо розробки антикризової програми для підприємства.

Ключові слова: антикризова програма, рентабельність, ліквідність, підприємство водного господарств.

Г. Е. Постникова, студент
Л. В. Беззубко, д. наук гос. управления, проф.

Донбасская национальная академия строительства и
архитектуры, г. Краматорск, Украина
nik@donnaba.edu.ua

ПРОВЕДЕНИЕ АНТИКРИЗИСНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В СЕЛИДОВСКОМ ПРОИЗВОДСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ ВОДОПРОВОДНО- КАНАЛИЗАЦИОННОГО ХОЗЯЙСТВА

Статья посвящена теоретическим и практическим вопросам оценки финансового состояния предприятия водного хозяйства. Авторы предлагают ряд мер по разработке антикризисной программы на предприятии.

Ключевые слова: антикризисная программа, рентабельность, ликвидность, предприятие водного хозяйства.

A. Postnikova, student
L. V. Bezzubko, Doctor of Sciences in Public
Administration, Professor

Donbas National Academy of Civil Engineering and
Architecture, Kramatorsk, Ukraine
nik@donnaba.edu.ua

CONDUCTING ANTI-CRISIS STUDIES AT SELYDOVE PRODUCTION DEPARTMENT OF WATER SUPPLY AND SEWERAGE

The article is devoted to theoretical and practical issues of assessing the financial condition of a water management enterprise. The authors propose a number of measures to develop an anti-crisis program in the enterprise.

Keywords: anti-crisis program, profitability, liquidity, water management enterprise

Постановка проблеми. На даний час в Україні рівень економічного розвитку нестабільний, зростають внутрішні та зовнішні загрози, і це провокує дестабілізацію

фінансового стану на підприємствах. Ці обставини вимагають від апарату управління підприємствами впроваджувати екстрені заходи, які спрямовані на недопущення або вихід з кризи. Критична фінансова ситуація, яка склалась на багатьох вітчизняних підприємствах, засвідчує неможливість їх існування без належної системи управління, і в першу чергу антикризового. Тому, проблема здійснення сучасного антикризового управління, розробки антикризових програм на українських підприємствах залишається досить актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання антикризового управління діяльністю підприємств висвітлено у працях І.О. Бланка, Т.А. Васильєвої, О.Т. Євтух, А.Г. Грязнової, А.П. Коваленко, В.В. Лігоненко, О.О. Терещенко, О. І. Шкільник та ін. Проте у наукових працях недостатньо уваги звертається на розкриття необхідності створення антикризових програм, проведення спеціальних антикризових досліджень на підприємствах Донецької області.

Формулювання цілей статті Метою дослідження є розробка антикризової програми на основі проведення антикризового дослідження у Селидівському виробничому управлінні водопровідно-каналізаційного господарства (Селидівське ВУВКГ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Антикризове управління підприємством – це управління, при якому виявляють ознаки кризових явищ та створюють відповідні заходи для їх своєчасного запобігання, послаблення, подолання з метою забезпечення життєдіяльності підприємства і не допущення його банкрутства [1, с. 495]. Це особлива система, яка характеризується комплексною стратегією, яка здатна повністю усувати тимчасові труднощі, зафіксовані в роботі підприємства.

Практичні питання антикризового управління розглядалися на прикладі Селидівського виробничого управління водопровідно-каналізаційного господарства (Селидівське ВУВКГ), яке є структурним підрозділом КП «Компанія «Вода Донбасу». Насамперед слід відмітити, що його основним видом діяльності є: «забір і подача води». Організація також здійснює діяльність за наступними неосновними напрямками: «розподіл води» та «видалення і обробка стічних вод».

Дослідження здійснювалося у декілька етапів:

- 1) здійснення оцінки кризового стану підприємства;
- 2) розробка антикризової програми для підприємства.

При виконанні першого етапу була визначена як теоретико-практична проблема - відсутність загально визнаного переліку оціночних показників кризового стану та загрози банкрутства.

Було встановлено, що до складу основних показників-індикаторів кризового становища підприємства необхідно відносити насамперед показники ліквідності та рентабельності. Здійснимо розрахунок таких показників для підприємства.

Рентабельність – це показник, що характеризує економічну ефективність. Існує багато коефіцієнтів рентабельності, які використовуються в залежності від характеру оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, що в свою чергу, визначає вибір оціночного показника (прибутку). Це може бути чотири різних показники:

- валовий прибуток;
- операційний прибуток;
- прибуток до оподаткування;
- чистий прибуток.

В залежності від того, з чим порівнюється обраний показник прибутку, розрізняють дві групи коефіцієнтів рентабельності [2, с. 79]:

- 1) рентабельність капіталу;
- 2) рентабельність продаж.

До першої групи відносять:

1. Рентабельність активів (R_a) – характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для отримання прибутку.

$$R_a = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість активів}} \quad (1)$$

Чистий прибуток – визначається у ряд 220 або 225 (ф2);

Середньорічна вартість активів – сума рядків: 030, 100 та 120 (ф1).

Цей показник важливий насамперед для інвесторів.

2. Рентабельність власного капіталу (R_E) – характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує власний капітал.

$$R_e = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}} \quad (2)$$

Чистий прибуток – ряд 220 або 225 (ф2);

Середньорічна вартість власного капіталу – (гр.3 ряд380+гр.4ряд380)/2.

До другої групи входять:

1. Валова рентабельність реалізованої продукції (R_G) – характеризує ефективність виробничої діяльності, а також ефективність політики ціноутворення.

$$R_g = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (3)$$

Валовий прибуток – ряд 50 (ф2);

Виручка від реалізації – ряд 035 (ф1).

2. Операційна рентабельність реалізованої продукції (R_o) – показує рентабельність підприємства після відрахування витрат на виробництво та збут товарів, тобто затрат, які не відносяться до операційної діяльності.

Якщо, наприклад, валова рентабельність не змінюється, а операційна в динаміці – зменшується, то це може свідчити про збільшення адміністративних та збутових видатків.

$$R_o = \frac{\text{Операційний прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (4)$$

Операційний прибуток – ряд 100 (ф2);

Виручка від реалізації – ряд 035 (ф1).

3. Чиста рентабельність реалізованої продукції (R_N) – характеризує повний вплив структури капіталу і фінансування підприємства на його рентабельність.

Якщо операційна рентабельність не змінюється, а чиста рентабельність зменшується, це може свідчити про збільшення фінансових видатків, отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств або про підвищення суми податкових платежів, що сплачує підприємство.

$$R_n = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (5)$$

Чистий прибуток – ряд 220 або 225 (ф2);

Виручка від реалізації – ряд 035 (ф1).

Для оцінки рентабельності не існує абсолютних загальноприйнятих значень тому, що ці показники різко коливаються за галузями. Але ріст показників рентабельності в динаміці є позитивною тенденцією.

Основні фінансові показники Селидівського ВУВКГ наведені у табл.1.

Таблиця 1

Показники Селидівського ВУВКГ

з/п	№ рядку	Назва показника	2017 р.	2016 р.	2015 р.
	Ф.1 с.030	Основні засоби-залишкова вартість	4299,8	4561,2	4421,7
	с.100	виробничі запаси	1412,6	1085	1108,9
	Ф.2 с.035	Чистий дохід(виручка) від реалізації	23532,5	10485,9	10451
	с. 055	Валовий збиток	-10977,3	-15876,5	-12792,1
	с. 100	Операційний збиток	-15518	-20173,5	-17576,6
	с. 225	Чистий збиток	-15374,2	-20024,6	-17457,4

За наведеними вище формулами, здійснено розрахунок показників рентабельності, (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз показників рентабельності

з/п	Назва показника	2017 р.	2016 р.	2015 р.
1	Рентабельність активів,%	-2,7	-3,5	-3,2
2	Рентабельність від власного капіталу,%	0	0	0
3	Валова рентабельність реалізованої продукції ,%	0	0	0
4	Операційна рентабельність реалізованої продукції,%	0	0	0
5	Чиста рентабельність реалізованої продукції ,%	0,65	1,91	1,67

Можемо зробити наступні висновки: підприємство не є рентабельним, тобто неефективно працює та використовує свої ресурси. Чиста рентабельність не є задовільною, тобто підприємство отримує збиток від продажу.

Розрахуємо наступні коефіцієнти ліквідності [2, с. 98]:

Коефіцієнт абсолютної ліквідності - співвідношення найбільш ліквідної частини активів і поточних (короткострокових) зобов'язань. До найбільш ліквідної частини активів належать грошові кошти та їх еквіваленти. Показник демонструє частку поточних зобов'язань, яка може бути погашена негайно. Він відноситься до групи показників ліквідності.

Нормативним вважається значення від 0,1 до 0,2. Більш низький показник вказує на те, що підприємство не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Значення вище нормативного також може вказувати на проблеми і свідчити про неефективну стратегію управління фінансовими ресурсами. Грошові кошти, на відміну від інших активів, не беруть участі у виробничо-збутовому процесі, вони не генерують дохід. Тому занадто високий показник абсолютної ліквідності говорить про те, що значна частина капіталу відволікається на формування непродуктивних активів.

Якщо значення показника нижче нормативного, то підприємство може залучити позикові кошти, реалізувати частину зайвих активів для збільшення суми найбільш ліквідних активів. Якщо значення показника є вище нормативного, то компанія може вкласти частину коштів (вище норми) у виробничо-збутову діяльність, у фінансові інвестиції і т.п.

$$K_{ал} = \frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}} \quad (6)$$

Грошові кошти – ряд 230 (ф1);

Поточні зобов'язання – ряд 620 (ф1).

Коефіцієнт швидкої ліквідності (іноді його називають коефіцієнтом "лакмусового папірця") показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів – грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та кредиторської заборгованості. Цей показник показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. На відміну від попереднього, він враховує якість оборотних активів і є більш чітким показником ліквідності, тому що при його розрахунку беруться до уваги ліквідні поточні активи (запаси не враховуються). Цей коефіцієнт обчислюється за формулою:

$$K_{шл} = \frac{\text{Оборотні активи - запаси + витрати майбутніх періодів}}{\text{Поточні зобов'язання + доходи майбутніх періодів}} \quad (7)$$

Оборотні активи - ряд 260 (ф1);

Запаси - ряд 100 (ф1);

Втрати майбутніх періодів ряд 270 (ф1);

Поточні зобов'язання - ряд 620 (ф1);
Доходи майбутніх періодів - ряд 630 (ф1);
Для показника швидкої ліквідності норма – 0,6-0,8.

Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття, коефіцієнт поточної ліквідності) дає загальну оцінку ліквідності активів, показуючи, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити, якщо воно реалізує усі свої оборотні активи, в тому числі і матеріальні запаси. Цей коефіцієнт показує також, скільки гривень оборотних коштів приходить на кожну гривню поточних зобов'язань.

Якщо поточні активи перевищують за величиною поточні зобов'язання, підприємство може розглядатись як таке, що успішно функціонує. Коефіцієнт загальної ліквідності розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства. Формула розрахунку:

$$K_{зл} = \frac{\text{Оборотні активи} + \text{витрати майбутніх періодів}}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{доходи майбутніх періодів}} \quad (8)$$

Оборотні активи - ряд 260 (ф1);
Втрати майбутніх періодів ряд 270 (ф1);
Поточні зобов'язання - ряд 620 (ф1);
Доходи майбутніх періодів - ряд 630 (ф1).

Він виявляє, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Логіка застосування цього показника заснована на тому факті, що підприємство погашає короткострокові зобов'язання переважно за рахунок поточних активів. Отже, якщо поточні активи перевищують за величиною поточні зобов'язання, підприємство вважається ліквідним. Розмір перевищення задається коефіцієнтом покриття, для якого нормою вважається значення вище 1.

Коефіцієнт критичної ліквідності ($K_{кл}$), який визначається відношенням величини оборотних активів за мінусом запасів і незавершеного виробництва до суми поточних зобов'язань.

$$K_{кл} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}} \quad (9)$$

Оборотні активи - ряд 260 (ф1);
Запаси - ряд 100 (ф1);
Поточні зобов'язання - ряд 620 (ф1).

Бажано, щоб цей показник дорівнював одиниці. Однак на практиці він часто становить 0,8–0,9.

Для розрахунків ліквідності були використані наступні показники (табл. 3).

Таблиця 3

Показники Селидівського ВУВКГ

№ з/п	№ рядку	Назва показника	2017 р.	2016 р.	2015 р.
1	р.230	Грошові кошти	9,7	20,5	29,7
2	р.620	Поточні зобов'язання	17882,5	17133,5	14556
3	р.630	Доходи майбутніх періодів	594,5	651,2	715
4	р.260	Оборотні активи	14440,8	13729,2	11422,5
5	р.270	Втрати майбутніх періодів	16,5	13,4	10
6	р.100	Оборотні активи-запаси	1412,6	1085,0	1108,9

За наведеними вище формулами здійснено розрахунок показників ліквідності (табл. 4)

Таблиця 4

Розрахунок показників ліквідності Селидівського ВУВКГ

№ з/п	Назва показника	2017 р.	2016 р.	2015 р.	Норма
1	абсолютна ліквідність	0,00	0,00	0,00	0,2-0,35
2	відносна ліквідність	0,71	0,71	0,68	Св. 1
3	швидкісна ліквідність	0,78	0,77	0,75	1-1,5
4	критичної ліквідності	0,73	0,74	0,71	0,8-0,9

Абсолютна ліквідність по всім рокам – 0, тобто значення показника нижче нормативного. Це означає, що Селидівське ВУВКГ не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром.

Відносна ліквідність менше норми, тобто Селидівське ВУВКГ не здатне погасити короткострокові зобов'язання за рахунок поточних активів

Швидкісна ліквідність менше норми, це означає, що Селидівське ВУВКГ не спроможне погасити поточні зобов'язання своєчасно здійснити розрахунки з дебіторами.

Критична ліквідність – визначає, що підприємство не зможе своєчасно погасити свої короткострокові зобов'язань.

Зроблені розрахунки свідчать, що на підприємстві повинна бути розроблена антикризова програма.

Висновки дослідження. антикризове фінансове управління може становити:

- 1) систему профілактичних заходів, спрямованих на попередження фінансової кризи;
- 2) систему конструктивних дій та дійових заходів, спрямованих на виведення підприємства з фінансової кризи [3, с. 17].

Для українських підприємств необхідно створювати спеціальні антикризові програми. Антикризова програма - це спеціальним чином підготовлений внутрішній документ, у якому систематизовано викладається перелік основних заходів, що планується здійснити в межах підприємства, його структурних підрозділів та функціональних служб для досягнення поставленої мети - виведення підприємства з кризового стану [4, с. 129].

При розробці антикризової програми, потрібно врахувати:

- повний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства для розуміння, в якому стані воно знаходиться і якщо є криза або передкризове становище, то що його спровокувало;
- розробку концепції реструктуризації, яка заснована на виявленні перспективних областей підприємництва та використання перевірених на практиці досягнень менеджменту (гнучкі системи планування, програмно-цільовий підхід, інновації в області управління персоналом, тощо);
- впровадити застосування сучасних технологій, систем планування, маркетингу, взаємодії з банками, біржами, кредиторами, боржниками, тощо.

Антикризове управління передбачає об'єднання діагностики, попередження, подолання кризи, стратегії реструктуризації і застосування нестандартних методів в управлінні персоналом. Тому вона може конструктивно реагувати на виявлені в результаті діагностики зміни, що загрожують банкрутством або порушенням нормального функціонування. [5, с. 21].

Якщо на підприємстві у кризі або передкризовому стані впроваджена реструктуризація, то вона повинна забезпечити виживання підприємства і відновити його конкурентоздатність. Основна ціль підприємства у кризовому становищі - це зберегти основні фонди, ключові технології та ядро трудового колективу. Для цього керівництво повинно впровадити оперативні заходи для поліпшення власного капіталу, забезпечити ліквідність, санувати (оздоровити, провести систему заходів щодо запобігання банкрутства) баланс. Для цього можна продати майно, яке не потрібно для виробничих цілей або цінні папери, які приносять прибуток на інших підприємствах. У кризовому стані насамперед потрібно впроваджувати заходи, які будуть знижати витрати і підвищувати обіг підприємства.

Для стабілізації фінансового стану Селідовського ВУВКГ пропонується провести наступні заходи:

- криза, пов'язана з неспроможністю погасити зобов'язання та здійснити розрахунки з дебіторами може бути зупинена через мирову угоду;
- освоювати нові методи та техніку управління;
- вдосконалити кадрову політику;
- шукати резерви по зниженню витрат на виробництво;
- активно займатися плануванням та прогнозуванням управління фінансами;
- впровадження в практику методики планування дебіторської та кредиторської заборгованості;
- провести інвентаризацію всіх особових рахунків;
- посилити контроль за встановленням і експлуатацією приладів обліку води у абонентів;
- вести регулярно з боржниками претензійно-позовну роботу;

- провести звірку абонентських баз водоканалу;
- посилити роботу по пільгам та субсидіям;
- замінити частину насосного обладнання на більш енергоємке;
- виконати зонування,
- контролювати обсяги подачі води по кожній зоні,
- для зменшення витоків води замінити максимально зношені трубопроводи;
- встановити засувки для відсікання води під час ремонту.

Література

1. Шершньова З. Є., Багацький В. М., Гетманцева Н. Д. Антикризове управління підприємством: навч. посіб./ За ред. З.Є. Шершньової. Київ: КНЕУ, 2007. 680 с.
2. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. ТНЕУ. Київ, 2008. 336 с.
3. Камнева А.В. Дослідження існуючих інструментів та моделей антикризового управління на підприємстві. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі, проблеми теорії та практики, 2014, № 4(28). С. 15–27.
4. Антикризисное управление : учебник / Под ред. Э.М.Короткова. – М. : Инфра-М, 2000. – 432 с.
5. Погребняк А.Ю. Механізм антикризового управління на підприємствах машинобудування: дис. кон-та ек. наук: 08.00.04 / Нац. тех. тнів. Укр. Київ, 2016. 198 с.